

ŽIVOT I DELO AKADEMIKA JOVANA TUCAKOVA
(24. I 1905 — 22. IX 1978)

Dragan STUPAR

Pokušaj da se izvrši analiza nečijeg dela, zavisno od vremenske distance koja deli period u kome je to delo stvoreno i perioda u kome se to delo analizira, može čak i od strane jednog te istog autora u različitim periodima da dobije ocene koje će se u manjoj ili većoj meri međusobno razlikovati.

Polazeći od toga da je društveno koristan rad svakog pojedinca osnovno merilo za vrednovanje njegovog dela, neophodno je imati u vidu da i pored želje autora da bude maksimalno objektivan, pri analizi dela jednog velikana jugoslovenske nauke, a posebno zdravstvene kulture, kakav je bio akademik Jovan Tucakov, nije moguće za ovako kratko vreme još uvek sagledati celokupnu njegovu aktivnost i veličinu. Raznovrsnost i obimnost njegovog stvaralaštva koje je sa nesmanjenim intenzitetom trajalo punih pet decenija, zahteva od biografa ogroman trud na prikupljanju i istraživanju građe o delatnosti akademika Tucakova, koja se prostirala od njegovog rodnog Čuruga do svetske organizacije Ujedinjenih nacija.

Životno opredeljenje

Jovan Tucakov rođen je u Čurugu (Bačka) 24. januara 1905. godine u porodici zemljoradnika Miloša i Danice (rođ. Borovica) Tucakov. Po završetku osnovne škole koju je pohađao u rodnom Čurugu, školovanje je produžio u Novom Sadu, gde je završio gimnaziju i položio maturu 1924. godine.

Rastom mali, ali prepun energije, ovaj potomak neustrašivih graničara iz Šajkaške (trougao koji čine ušće Tise u Dunav i Rimski šančevi, preko koga je prelazila Vojna granica), sa doskora nezdravim zemljištem ispresecanim ritovima i baruštinama, gde su se ljudi pred opasnošću od srdobolje, malarije, tifusa i drugih bolesti odvajkada lečili biljem kao najstarijim lekom svih naroda (1), veoma rano se opredelio za svoj životni poziv. Družeći se sa lekovitim i drugim biljem koje je od malih nogu pored Tise skupljao i od njih pravio herbarije, želeo je da ga što bolje upozna i nauči kako s njim da pomogne ljudima u večitoj borbi čoveka sa bolešću.

Želju da studira farmaciju u Zagrebu ostvario je dobijanjem vojne stipendije. Još na početku studija ispoljavao je izrazitu naklonost prema nauci. Laboratorijske vežbe iz hemije, botanike i farmakognozije opčinile su mladog čužuanina. Oduševljava se predavanjima svog profesora Vouka koga prati na botaničkim ekskurzijama po planinama u bližoj i daljoj okolini Zagreba. Bilje koje je na tim ekskurzijama prikupljao obogaćujući svoje herbarije, pažljivo proučava i upoređuje sa istim vrstama iz njegovog zavičaja, nastojeći da otkrije razloge postojanja morfoloških i organsoleptičkih razlika među njima (2).

Pošto je 7. jula 1928. godine završio studije i stekao diplomu magistra farmacije, odlazi na odsluženje vojnog roka. Ceo rok od 9. septembra 1928. godine do 10. juna 1929. godine proveo je u Dunavskoj bolničarskoj četi u Beogradu, koja se nalazila u Stalnoj vojnoj bolnici I Armijske oblasti (današnja Vojnomedicinska akademija). Još kao vojnik istakao se velikom marljivošću i stručnim radom na ispitivanju životnih namirnica, vode, lekova i drugog materijala u Hemijskoj laboratoriji Glavnog sanitetskog slagališta (kasnije Vojno-sanitetskog zavoda). (2, 3).

Vojni farmaceut

Pošto je položio sve ispite za rezervnog apotekarskog oficira, mladi J. Tucakov je primljen u aktivnu vojnu službu u činu apotekarskog poručnika.

Još kao vojnik radeći na ispitivanju životnih namirnica, za koja u to vreme nije bilo odgovarajućeg stručnog priručnika na našem jeziku pa su korišćeni razni strani priručnici, Jovan Tucakov želi da sebi i svojim kolegama olakša posao. Sve svoje slobodno vreme koristi prevodeći sa nemačkog u to vreme veoma cenjen priručnik za kontrolu životnih namirnica *Senf-Adam: Nahrungs- und Genussmittel* (Wien — 1919). Ono što je započeo kao vojnik dovršio je kao poručnik i već u oktobru 1929. godine poslao je Apotekarskom odseku Sanitetskog odeljenja Ministarstva vojske i mornarice u Beogradu gotov prevod s molbom da bude objavljen i tako olakša stručni rad onima koji su se bavili tom problematikom. No iako je tadašnji šef Apotekarskog odseka, apotekarski potpukovnik mr Antonije Okoličani ocenio ovaj prevod kao veoma dobar i svojim pretpostavljenim predložio da se što pre štampa, knjiga nije objavljena.

U želji za laboratorijskim radom, gde su postojali povoljniji uslovi za usavršavanje i sticanje novih znanja, poručnik Tucakov moli da bude postavljen u Hemijsku laboratoriju Higijenskog zavoda Stalne vojne bolnice u Beogradu. Pošto je još kao vojnik u toj laboratoriji ispoljio zavidljivu umešnost i sposobnost u stručnom radu, dobio je punu podršku šefa te laboratorije apotekarskog potpukovnika Evgenija Mandelbauma, nakon čega je usledio i ukaz o postavljenju.

U Beogradu mladi Tucakov, nemirna duha i neiscrpne energije, vanredno upisuje studije hemije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. I pored velikih obaveza koje je imao na svom radnom mestu, gde je radio dvokratno (od 8—12 i od 16—18 časova), poručnik Tucakov nastoji da sve svoje slobodno vreme posveti studijama i hemijskim vežbama. Večernje časove i noći koristi da što bolje nauči ruski, francuski i usavrši

nemački jezik, sa kojih prevodi stručne publikacije, prvenstveno za potrebe vojnog saniteta i njene apotekarske struke.

Sem toga saraduje na izradi analitičkih metoda za kontrolu lekova za novu Vojnu farmakopeju, koja je trebalo da zameni Privremenu vojnu farmakopeju iz 1927. godine. Takođe učestvuje i na izradi analitičkih metoda za ispitivanje vode i životnih namirnica i za tehnološka ispitivanja sanitetskog i intendantskog materijala.

U želji da pomogne budućim studentima farmacije drži im stručna predavanja na tečajevima za tirocinijum, a za studente medicine i bolničare učestvuje u nastavi iz higijene. Veoma je zapažena i njegova društvena delatnost. Svojim kolegama, aktivnim i rezervnim apotekarskim oficirima i farmaceutima iz građanstva održavao je serije stručnih predavanja u okviru Srpskog apotekarskog društva u Beogradu.

Sećajući se ovog svog perioda života, J. Tucakov se uvek sa zahvalnošću sećao tadašnjeg šefa Hemijske laboratorije Higijenskog zavoda u Beogradu, apotekarskog potpukovnika Evgenija Mandelbauma, koji je sa puno ljubavi i nesebično svoje bogato znanje prenosio na mlađe kolege. E. Mandelbaum, diplomirani hemičar i farmaceut, kao izvrstan analitičar i uza sve to retko dobar znalac našeg i više stranih jezika, strog i precizan u radu (koga je neprijatelj zajedno sa celom njegovom porodicom streljao 1941. godine u Beogradu), otvorio je široke vidike mladim farmaceutima pokazujući zajedno s Okoličanijem nove vidike moderne farmacije. Radeći sa takvim stručnjakom i pedagogom, kakav je bio E. Mandelbaum, mladi J. Tucakov poput sunđera upija nova saznanja.

Uskoro mu se pružila prilika da svoje znanje još više proširi i obogati. U okviru reforme Apotekarske grane Vojnosanitetske službe uvidelo se da profil farmaceutskih kadrova školovanih u zemlji u to vreme, ne može u celini da odgovori brojnim zadacima vojne farmacije. Zbog toga je otpočelo slanje najdarovitijih nižih apotekarskih oficira kao vojno-državnih pitomaca radi specijalizacije na nekom od farmaceutskih fakulteta u Francuskoj (4). Među nekolicinom odabranih 1931. godine za usavršavanje u Francuskoj bio je i apotekarski poručnik Jovan Tucakov.

Usavršavanje u Francuskoj

Kao vojni pitomac studirao je farmaciju i hemiju na Farmaceutskom fakultetu Univerziteta u Nansiju, a sve slobodno vreme koristio za usavršavanje kod dr Pažela, inspektora apoteka i eksperta za kontrolu lekova i namirnica za Lorenu i deo Alzasa. Za vreme letnjeg raspusta je po dva meseca radio u Vitelu u Laboratoriji za ispitivanje namirnica, lekova i kliničke analize. Istovremeno spremao je i svoju doktorsku disertaciju.

Odmah posle prvog kolokvijuma farmakognozije 1931. godine, kod profesora dr Pol Žiloa, nastavnika tog fakulteta, ostavio je utisak ozbiljnog i vrednog mladog čoveka koji ga je iznenadio i obradovao neobičnim poznavanjem medicinske i srodne flore ne samo Jugoslavije, već i susednih zemalja, pa i same Francuske, a uza sve to »govorio je francuski kao da nije stranac...«. Zbog toga ga je prof. Žilo već sutradan primio u svoju ličnu laboratoriju i u toku od nekoliko dana izložio mu glavne pro-

bleme doktorske disertacije »Proučavanje biljnih tanina i njihovo kvantitativno ispitivanje«. Novi doktorant je dobio potrebnu literaturu, skupocene aparate, staklariju i reaktive i odmah potom krenuo sa svojim profesorom na Vozeze radi prikupljanja biljnog materijala za hemijska ispitivanja.

Profesor Žilo, kasniji dekan tog fakulteta, u svetu poznati farmakognoš, a pre svega fitohemičar, imao je neograničeno poverenje prema J. Tucakovu. Čak je našeg zemljaka vodio i na službena putovanja pri inspekcijama apoteka, farmaceutske industrije i kliničkih laboratorija. Za vreme tromesečnog odsustva u leto 1933. godine profesor Žilo je ostavio ceo Institut za farmakognoziju i ključeve našem zemljaku, iako je imao mlade saradnike i nekoliko diplomiranih farmaceuta koji su preko leta takođe radili na svojim doktorskim disertacijama. Ovaj plemeniti čovek, pravi učitelj, blage prirode i dostojnog poštovanja, mnogo je doprineo J. Tucakovu da za relativno kratko vreme dovrši svoju disertaciju.

Dobijajući skoro dve godine stalno negativne rezultate, analitičke podatke koji se nikako nisu slagali sa rezultatima većine dotadašnjih istraživača tanina, a posebno sa doktorskom disertacijom Mišel-Dirana, tada već profesora na Sorboni, jugoslovenski studenti i u Nansiju stalno su vršili pritisak na svog zemljaka J. Tucakova da odustane ili da traži drugu temu.

Tek kad je u prisustvu svojih profesora Žiloa i Kordebara danima demonstrirao svoje analize u kojima je na očigledan način demantovao rezultate Mišel-Dirana sa Sorbone i kad je rektor Univerziteta u Nansiju Brunc, ranije profesor farmakognozije i dekan Farmaceutskog fakulteta u istom gradu, dao svoju saglasnost govoreći svojim mladim kolegama »da i oni na Sorboni mogu nekad pogrešiti...«, teza je odmah prihvaćena. Ubrzo je bila dovršena, napisana na besprekornom francuskom jeziku i o trošku Farmaceutskog fakulteta u Nansiju štampana februara 1934. godine.

Univerzitetski senat je ovu tezu proglasio za najbolju u školskoj 1933—1934. godini, a kandidat je dobio *Laureat Akademije Stanislava* i još uz to zamašnu novčanu nagradu (30.000 francuskih franaka). Izvod iz disertacije objavljen je u dva članka u »*Bulletin des Sciences Pharmaceutiques*«, službenom glasilu Pariske farmaceutske akademije.

Tako je J. Tucakov na dostojanstven način ušao u nauku i naučni svet.

Svoj boravak u Francuskoj potpuno je opravdao pred tadašnjim vojnim sanitetom, jer se u Beograd vratio sa diplomom farmaceuta tog fakulteta, doktoratom farmaceutskih nauka, lauretom, objavljenim radovima u Parizu i ono što je za Apotekarski odsek sanitata bilo najvažnije, sa odlično obavljenom i završenom specijalizacijom iz bromatologije, kontrole lekova i kliničkih analiza, jer su to bila nova polja za proširenje farmaceutske delatnosti u nas.

Boravak J. Tucakova u Francuskoj je za njegov život i rad bila prava prekratnica. Kao i svi drugi stranci i on je u početku bio hladno primljen, s velikim nepoverenjem, jer je došao u kulturnu i mirnu sredinu Zapada s nemirnog i zaostalog Balkana. Međutim, blagodareći svom ljudskom odnosu prema drugovima na fakultetu, predanim radom i drugim svojstvima ubrzo je osvojio sve one sa kojima je dolazio u dodir.

Predajući uvek na vreme i bez greške rezultate analiza demonstratorima i asistentima, stekao je njihovo poverenje. Prevodio im je naučne radove s nemačkog i ruskog, a svako veče s njima u studentskom restoranu muzicirao i naučio ih mnoge naše narodne pesme. Već te zime 1931/32. godine osniva akademsko muzičko društvo francuskog i ruskog jezika. Isto tako osniva i hor studenata Jugoslovena (oko 30) s kojima je širio našu muzičku kulturu u Nansiju, Lunevilu, Mecu, Strasburu, Verdenu, Turu i mnogim drugim mestima.

Bio je najaktivniji saradnik profesora Žironkura koji je na konservatorijumu u Nansiju osnovao novu katedru: »Uporedna muzička geografija«. Taj veliki entuzijast, eminentni folklorist i muzički etnolog postavio je novu, potpuno originalnu teoriju da se na osnovu narodne muzike, primitivnog narodnog pevanja, može doprineti tačnijem i bržem rasvetljavanju porekla raznih naroda i njihovih vekovnih migracija. Na nedeljnim koncertima na tom konservatorijumu i na sličnim ustanovama u Francuskoj, Belgiji i Švajcarskoj, na očigledan način izvodio je te najprostije melodije raznih naroda sa raznih kontinenata.

Na konservatorijumu u Nansiju i Parizu J. Tucakov je aktivno učestvovao bilo kao solista, bilo kao horista u izvođenju vokalno-instrumentalnih dela Verdija, Betovena, Gunoa, Baha, Mocarta, Hajdna i drugih klasika. Pročuo se i zbog uspehlih solo tenor-partija Verdijeve »*Requijema*« izvođenog na koncertima duhovne muzike u katedrali Notre-Dame u Parizu.

Aktivno je učestvovao na raznim botaničkim ekskurzijama i kongresima u Francuskoj i susednim zemljama.

Zamah u Skoplju

Odmah po povratku iz Francuske apotekarski kapetan II klase dr Jovan Tucakov (unapređenje je dobio još dok se nalazio u Francuskoj 1933. godine) je dobio zadatak da u Skopskoj Vojnoj bolnici osnuje Hemijsku laboratoriju u kojoj će provesti punih šest godina, od 6. marta 1934. do 7. marta 1940. godine.

Čim je stigao u Skoplje, po svom običaju vredno i planski je pristupio osnivanju i uređivanju prvog Hemijskog laboratorijuma Vojne bolnice III armijske oblasti. Na raspoloženje mu je stavljeno pet malih prostorija iznad apoteke gde je dotle bio magacin sanitetskog materijala, a do 1912. godine stan upravnika turske vojne pošte.

Pošto je s velikim naporom i teškoćama napravio potreban laboratorijski nameštaj, iz Beograda je dobio stručnu literaturu, moderne aparate i instrumente, laboratorijsku staklariju, hemikalije i druge potrebe tako da je krajem leta iste godine počeo da radi.

Uz svesrdnu i drugarsku saradnju i zalaganje mnogobrojnih đaka vojnika na odsluženju vojnog roka, uglavnom diplomiranih farmaceuta rodom iz svih krajeva Jugoslavije, kapetan Tucakov je razivo stručni i istraživački rad povezujući se sa zdravstvenim radnicima, hemičarima, botaničarima i Skopskim filozofskim fakultetom.

Vreme koje je J. Tucakov proveo u Skoplju bilo je ispunjeno pionirskim radom u mnogim oblastima. Tako je radio na izradi sanitetske hidrološke karte, na ispitivanju namirnica, lekova i sanitetskog materijala, a zapažen je i njegov veoma intenzivan kulturni rad.

Imajući u vidu da je voda i u miru, a pogotovo u ratu izvor zdravlja, a i bolesti ako je zagađena, Tucakov je sa svojim najboljim drugom, u to vreme sanitetskim kapetanom i šefom Bakteriološkog laboratorijuma Vojne bolnice u Skoplju dr Adamom Miljkovićem sačinio plan i program *istraživačkog rada po pitanju proučavanja pijućih voda* i već krajem proleća 1934. godine podneo ga na mišljenje i odobrenje Sanitetskom odeljenju u Beogradu. Zahvaljujući toploj preporuci poznatog vojnog higijeničara, sanitetskog pukovnika, kasnije generala dr Božidara Janковиća, u to vreme upravnika Vojne bolnice u Skoplju, a osobito upornom zauzimanju apotekarskog potpukovnika mr Antonija Okoličanjića i sanitetskog majora dr Radoja Tadića, vojnog bakteriologa u Beogradu, Sanitet je u potpunosti odobrio podneseni predlog tako da su istraživački radovi istog leta započeli.

Punih šest godina, od 1934—1940. svakog prvog u mesecu, rano zjutra pristizali su mnogobrojni kuriri od Niša do Đevđelije i donosili na ledu po 100 g sterilno uzete vode za bakteriološka i po 1.000 g za hemijske analize. Osobita pažnja obraćena je na one vodne objekte koji imaju opšti značaj, pogotovo ako se nalaze pored pruga, drumova i drugih važnih komunikacija kuda se i u redovnim, a pogotovo u ratnim uslovima kreću velike ljudske mase.

Taj ogroman i odgovoran posao obavljao je sa dr Miljkovićem na zadovoljstvo svojih starešina u vojnom sanitetu, ali je drugi svetski rat sprečio da se ova karta dovrši i objavi (sav taj dragoceni materijal su bugarski okupatori već u leto 1941. godine odneli u Sofiju).

Već prve godine rada rezultati ovih sistematskih ispitivanja ukazali su vojnim i građanskim lokalnim vlastima na neispravnost, zagađenost i nepodobnost za ljudsku upotrebu više stotina bunara i drugih javnih objekata iz kojih su se dotle vojska i građanstvo snabdevali vodom za piće, zbog čega su se uvek sporadično javljale razne bolesti koje prenosi zagađena voda.

Mali deo rezultata svojih istraživanja J. Tucakov je objavio u Glasniku skopskog naučnog društva (*»Pijaće vode Skoplja i Vardara«*), u *»Farmaceutskom vjesniku«* u Zagrebu i drugde.

Radeći još od 1928. do 1934. godine u Jugoslaviji i kasnije u Francuskoj na proučavanju životnih namirnica, J. Tucakov je svojim rezultatima privukao pažnju vojnih i građanskih sanitetskih vlasti. Zbog toga je bio stalno pozivan na saradnju pri izradi raznih pravilnika zakona o ispitivanju, a osobito kontroli vode i životnih namirnica.

Bogato iskustvo stečeno u Francuskoj preneo je u Jugoslaviju i u Skoplju razvio veliku aktivnost. Uspešno okuplja znatan broj stručnjaka i laika koji mogu pomoći u ovim proučavanjima. Da bi imao što više kvalitetnih saradnika, održao je velik broj tečajeva za osposobljavanje farmaceuta, hemičara, biologa, lekara, veterinara, sanitetskih pomoćnika, bolničara i drugih sanitetskih radnika.

Vršio je službenu kontrolu svih namirnica namenjenih ne samo za vojni sanitet, već i za celokupnu vojnu intendanturu od Niša do Đevđelije (pšenica, brašno, hleb, testenine, dvopek, mast, konzerve, začini...). Na tom polju pomagao je i svojim kolegama u građanstvu.

Osobitu pažnju obraćao je na mleko namenjeno bolesnicima. Rezultat tih metodskih proučavanja je njegovo otkriće na koji se način može dokazati bivolje mleko, jer su njime, pošto ima oko 3 puta više masti no kravlje mleko, u Skoplju i u drugim mestima Makedonije često falsifikovali kravlje mleko.

Kao rezultat tih sistematskih dugogodišnjih istraživanja pojavila se i njegova knjiga *»Ispitivanje namirnica«*, I knj., 308 strana, Skoplje, 1937.

Treba naglasiti da je ovo prvo delo te vrste na našem jeziku. Pošto nije mogao naći izdavača, štampao ga je o svom trošku i zbog toga pao u dugove. Iz tih razloga nije mogao štampati drugi deo tako da je ostao u rukopisu do današnjih dana. Predgovor za ovu jedinstvenu knjigu napisao je na francuskom eminentni francuski naučnik Andre Menie.

Po službenoj dužnosti kao šef Hemijske laboratorije vršio je kontrolu lekova u svim vojnim jedinicama od Kosovske Mitrovice i Vranja na jug do Đevđelije.

Uspešno i s puno odgovornosti i kompetencije obavljao je i *sudske ekspertize*: neispravni lekovi, krivotvorene smeše lekovitih praškova, tinktura i drugih galenskih preparata, osobito često slabije koncentracije jodne tinkture, kamfor-spiritusa i drugih lekova široke potrošnje.

Otkrio je nekoliko medikamentoznih intoksikacija: oksalnom kiselinom (Skoplje), opijumom (Kavadarci, Negotin na Vardaru, Skoplje), opijumovom tinkturom (Debar) i drugo. Dokazao je i neka alimentarna trovanja: amonijum hloridom upotrebljenim mesto kuhinjske soli (kolektivno trovanje graničara na Kajmakčalanu, Kožuhu, Peristeru i Galičici), sumporastom kiselinom u vinu (Skoplje), mišomorom na bazi arsentrioksida (guščija džigerica) i drugo.

Našavši se u našem glavnom centru za proizvodnju opijuma, vršio je sistematska *ispitivanja biosinteze i nagomilavanja morfina* u raznim fazama vegetacije opijumskog maka (*Papaver somniferum* L.) najviše na Skopskom polju. Sem toga, godinama je određivao postotak morfina, vlage, pepela i ekstraktivnih materija i otkrio razne falsifikate u našem opijumu (kuvano brašno, oker, minium, samlevene makove čaure i drugo).

Ekstrakciju opijumskih alkaloida pokrenuo je u Skoplju još krajem 1934. godine, jer je svojim analizama utvrdio da naš opijum sadrži vrlo mnogo morfina i da je to jedan od glavnih razloga što se toliko mnogo ceni u svetu. Kao poznavalac proizvodnje i proučavanja opijuma često je konsultovan i doprineo je podizanju naše prve fabrike *»Alkaloid«* u Skoplju 1937. godine. Danas je to velika farmaceutska industrija.

Do 1941. godine i nekoliko godina posle drugog svetskog rata bio je ekspert za kontrolu našeg opijuma, poverenje koje vlasti i kod nas i u svetu retko kome ukazuju. Kao takav otkrio je nekoliko slučajeva šverca i falsifikovanja našeg i turskog opijuma.

Izradio je metodologiju i postavio na noge ekstrakciju čistog glicerola iz otpadnih voda dve fabrike sapuna u Skoplju. Dotle su (do 1937. go-

dine) ove fabrike budžašto prodavale taj »lug«. Pomogao je kao stručnjak podizanju fabrike sirceta iz etanola.

Boravak u Skoplju obeležen je i *kulturnim radom* dr J. Tucakova. Samo mesec dana po dolasku u Skoplje pridobio je i oduševio naprednu omladinu (njih preko 500) i osnovao aprila 1934. godine planinarsko društvo »Jug«. Iste godine u jesen gradi s omladinom prvi planinarski dom na Popovoj šapki, na Šarplanini. Oduševljen prirodnjak i planinar, sa svojim mladim drugovima, uz pesmu i šalu, obigrao je Šarplaninu, Korab, Karaorman, Galićicu, Perister, Kajmakčalan, Kožuh, Solunsku glavu, Karadžicu, Jakupicu, Golešnicu, Osogovo, Skopsku crnu goru, Žeden i mnoge druge planine Makedonije. Na tim nezaboravnim izletima uvek je duhovito povezivao lepo i plemenito s korisnim upoznavajući omladinu s lekovitim i drugim korisnim i otrovnim biljem. Uz njihovu svesrdnu saradnju u tih nekoliko godina izradio je herbare skoro svih navedenih planina (odneo ih okupator u Sofiju iz Vojne bolnice u Skoplju i iz Biblioteke Filozofskog fakulteta istog grada tokom leta 1941. godine).

Tako je, po ugledu na besmrtnog Pančića, oplemenjivao planinarstvo i činio ga sadržajnijim i privlačnijim.

U leto 1934. godine okuplja muzičare i ljubitelje muzike i tako doprinosi osnivanju Muzičke škole »Mokranjac«. Miodrag Vasiljević, naš poznati muzikolog, tada profesor muzike u Skoplju, dr Vojislav Radovanović, profesor Univerziteta, naš poznati geograf i etnolog i prof. Kosta Manojlović, osnivač i prvi rektor Muzičke akademije u Beogradu, najviše su doprineli osnivanju ove kulturne ustanove koja je do 1941. godine odigrala veoma važnu misiju podigavši velik broj naših današnjih muzičara. Kao jedan od najrevnosnijih članova, dr J. Tucakov uzima aktivnog učešća kao solista i horista naše i strane, osobito klasične muzike na mnogobrojnim koncertima (npr., svake subote po podne na Narodnom univerzitetu u Skoplju).

Tako je J. Tucakov kroz pesmu svuda gde je živeo i radio širio dobru volju među ljudima, drugarstvo, bratstvo i jedinstvo svih naroda, polazeći od one divne narodne mudrosti »Ko peva, zlo ne misli«, jer »muzika oplemenjuje ljudske duše«.

Bio je stalni predavač na narodnim univerzitetima, u oficirskim domovima i po raznim društvima iznoseći na svojstven način istorijske i savremene podatke o zdravstvenoj kulturi raznih naroda kroz vekove. Ta njegova nezaboravna, duhovita, zanimljiva, uvek dobro potkrepljena i živo iznošena predavanja privlačila su veliki broj slušalaca, kao što je na svojstven način znao da interpretira od najprostijih do najtežih muzičkih kompozicija. Oduševljavao je i staro i mlado na Narodnom univerzitetu u Skoplju, čineći na taj način pristupačnim i razumljivim svakom građaninu i nauku i muziku.

Bio je dugo godina sekretar Književnog društva »Jefimija« u Skoplju, a sve vreme službovanja u Skoplju bio je knjižničar skopskog garnizona u oficirskom domu. Uzimao je aktivnog učešća i u mnogim drugim kulturnim i naučnim manifestacijama.

U Prilepu je 1935. godine s prijateljima osnovao Prvu zadrugu za proizvodnju aleve paprike, pošto je pre toga doneo seme najbolje oplemenjene segedinske paprike iz Horgoša i posejao (posadio) najpre u selu Topolčanima, a kasnije i u mnogim selima od Prilepa do Bitolja.

Početak univerzitetske karijere i rat

Za svoj rad dr Jovan Tucakov dobijao je od pretpostavljenih najveće ocene i brojna priznanja. Godine 1936. dobio je čin kapetana I klase, a 1939. godine čin majora. Pa ipak za snažnu prirodu dr J. Tucakova sa ogromnim naučničkim potencijalom okviri njegovog delovanja postali su pretesni. Svestan svojih mogućnosti odlučio je da se posveti karijeri univerzitetskog nastavnika.

Na tek osnovanom Farmaceutskom odseku Medicinskog fakulteta u Beogradu, koji je otpočeo sa radom 24. oktobra 1939. godine, za prvog nastavnika farmakognozije izabran je major dr J. Tucakov u svojstvu docenta. (5)

Ali tadašnji vojni sanitet dugo nije bio voljan da ga pusti iz vojske. Ipak, na stalno traženje Rektorata, učinjen je kompromis: major dr J. Tucakov je u martu 1940. godine premešten u Zemun za šefa Hemijskog laboratorijuma Glavnog vojno-sanitetskog slagališta s tim da mu se dozvoli da može držati nastavu na Univerzitetu. Tako je svakog dana do 14 časova radio u Zemunu, a zatim je prelazio u Beograd da drži nastavu i vežbe iz farmakognozije i da uređuje, zapravo da osniva Institut za farmakognozijsku Farmaceutskog odseka Medicinskog fakulteta kao upravnik tog instituta. Tek krajem 1940. godine uspeva da napusti vojsku i u potpunosti se posveti radu na fakultetu.

Odmah po izbijanju rata rezervni apotekarski major dr J. Tucakov je za vreme najtežih bombardovanja Beograda celog dana (6. aprila 1941. godine) pokušavao i tek pred veče uspeo da se dočepa Avale i da 7. aprila stigne u Vojnu bolnicu u Nišu, gde mu je je bio ratni raspored. Tu je i zarobljen. Posle dva meseca kada je okupator zauzeo bolnicu zajedno s ranjenicima i bolesnicima prebačen je u Glavnu vojnu bolnicu u Beogradu. U Beogradu je proveo okupaciju kao šef Apoteke Kliničke bolnice Medicinskog fakulteta.

Učestvovao je u borbama za oslobođenje Beograda 1944. godine. Odmah posle oslobođenja Beograda, na predlog načelnika saniteta NOV i POJ, sanitetskog generala dr Gojka Nikoliša potpisan je akt kojim se major dr Jovan Tucakov, docent Beogradskog univerziteta postavlja za upravnika Vojno-sanitetskog slagališta Vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju u Novom Sadu. Da bi ovaj odgovoran zadatak u sudbonosnim vremenima mogao uspešno da obavi, Sanitetska uprava Vrhovnog štaba mu stavlja na raspoloženje veći broj diplomiranih farmaceuta i studenata farmacije, medicine, veterine, hemije i nekih drugih specijalnosti.

Zahvaljujući ogromnom zalaganju i krajnjoj požrtvovanosti svih tih mladih ljudi, major dr Tucakov uspeo je vrlo brzo da postavi na noge ovo slagalište i da ono krene »punom parom«. Radilo se i danju i noću. Mnogobrojne ekipe prikupljile su dragoceni sanitetski materijal i lekove po napuštenim fašističkim apotekama, lekarskim ordinacijama, sanatorijumima, bolnicama i drugim zdravstvenim ustanovama. Materijal je po najtežem vremenu dovlačen u Novi Sad, odabiran, klasifikovan i najkraćim putem dostavljan našim jedinicama koje su napredovale prema severu goneći neprijatelja.

*Delatnost na Farmaceutskom fakultetu i Institutu
za proučavanje lekovitog bilja*

Po završetku rata docent dr Jovan Tucakov se ponovo vraća nastavničkoj dužnosti. Pred osobljem novoformiranog Farmaceutskog fakulteta, koji je nastao osamostaljenjem Farmaceutskog odseka Medicinskog fakulteta u Beogradu (oktobar—novembar 1945. godine) stajao je težak zadatak da se stvore uslovi za normalno školovanje novih kadrova.

Upravnik Instituta za farmakognoziiju doc. dr J. Tucakov organizuje nastavu u jednoj jedinosti sobi veličine 25 m², ustupljenoj od Farmakološkog instituta Medicinskog fakulteta. Iako se radilo u neodgovarajućoj prostori, bez pribora i udžbenika, doc. Tucakov sa svojim saradnicima i uz angažovanje samih studenata, uz maksimalno naprezanje uspeva da nastavu farmakognoziije podigne na ugledan nivo.

Kao savestan pedagog već 1948. godine izdaje priručnik »Vežbe iz farmakognoziije« i veoma obiman udžbenik »Farmakognoziija«. Ovaj udžbenik, koji je još jednom izašao kao Drugo izdanje 1964. godine, služio je pune tri decenije za obuku studenata farmacije. Pojavom ovih knjiga, uz osetno povećanje prostora dobijenih 1949. godine u novoj zgradi Histološkofiziološkog instituta Medicinskog fakulteta, na Institutu za farmakognoziiju su stvoreni daleko povoljniji uslovi ne samo za obuku studenata već i za širi zamah naučnoistraživačkog rada. Doc. dr J. Tucakov okuplja mlade saradnike stvarajući solidnu bazu iz koje je kasnije ponikla čitava plejada vrhunskih naučnika i univerzitetskih nastavnika iz oblasti farmakognoziije. (6)

Za uspešan naučnonastavni rad doc. dr J. Tucakov je 1950. godine izabran za vanrednog, a 1957. godine za redovnog profesora Farmaceutskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Iako je stalno uvećavao stepen svog angažovanja na mnogim drugim zadacima, i dalje su farmakognoziija i Institut za farmakognoziiju ostali njegova velika ljubav i preokupacija. Na tom mestu je ostao sve do kraja školske 1974/1975. godine, kada je penzionisan.

U toku svoje nastavničke karijere koja je trajala preko tri decenije, dr J. Tucakov je vaspitavao veliki broj generacija studenata farmacije. Bio je pobornik stalnog usavršavanja i modernizacije nastave. Među prvima je dao podršku za uvođenje specijalizacije i posle diplomске nastave, ne samo iz njegovog predmeta već i ostalih predmeta na fakultetu, što je i usvojeno. (7)

Kao izvrstan teoretičar i još bolji praktičar, dr J. Tucakov je želeo da to svoje ogromno znanje stavi u službu tamo gde će moći da ga na najneposredniji način primenjuje. Zbog toga je još 25. maja 1948. godine osnovao prvi, ne samo u nas već i u ovom delu Evrope, *Institut za proučavanje lekovitog bilja* u Beogradu (8), kojim je rukovodio kao upravnik i direktor do 1973. godine, a potom kao naučni savetnik do kraja života, ne zanemarujući pritom svoje redovne nastavničke dužnosti na fakultetu.

U cilju sistematskog i što uspešnijeg ispitivanja lekovitog bilja, a naročito mogućnosti njegovog planskog gajenja, dr J. Tucakov je u sastavu Instituta za proučavanje lekovitog bilja osnovao posebnu oglednu Stanicu za selekciju lekovitog i aromatičnog bilja u blizini Pančeva čak na 60

hektara zemljišta. Istovremeno je osnovao i slične manje punktove ne samo u Srbiji već i celoj zemlji. (7)

Pod rukovodstvom prof. dr J. Tucakova Institut za proučavanje lekovitog bilja se za kratko vreme razvio u priznatu naučnu ustanovu čiji su rezultati uskoro postali poznati i van granica naše zemlje.

Prof. dr J. Tucakov je sa svojim saradnicima bio nosilac velikog broja elaborata koji su predstavljali značajan doprinos poznavanju, gajenju, zaštiti od štetočina i preradi lekovitog i aromatičnog bilja širom Jugoslavije.

Proučavanjem spontane medicinske flore omogućeno je dobijanje lekovitog bilja najboljeg kvaliteta, a gajenjem elitnih sorti lekovitog bilja dobijene su droge sa standardno visokim procentom lekovite supstance. (9)

Sem toga sistematski je vršena naučna i privredna propaganda gajenja lekovitog bilja u nas.

Veoma značajni rezultati dobijeni su na izradi standarda jugoslovenskih droga i standardizaciji etarskih ulja, ne samo u nas već i na međunarodnom planu. Tako je još 1952. godine dr J. Tucakov u Ženevi pokrenuo pitanje standardizacije etarskih ulja preko Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO), što je uskoro i prihvaćeno. (9)

Rad prof. dr J. Tucakova u čitavom poratnom periodu protekao je ispunjen velikim brojem raznih delatnosti. Za njihovu detaljniju analizu neophodno je mnogo više prostora, pa ćemo se ovde osvrnuti samo na one, po našem mišljenju najznačajnije.

Glavna preokupacija prof. dr J. Tucakova bila je proučavanje spontane medicinske flore u nas. U taj rad uključio je ne samo farmaceute već i veliki broj drugih stručnjaka, kao što su lekari, hemičari, biolozi, šumari, agronomi, etnomolozi, fitopatolozi, veterinari i drugi. Timskim radom uspeo je da poveže nauku s privredom i omogući našoj zemlji da od uvoznika postane izvoznik lekovitog bilja i biljnih derivata.

U svoje istraživačke pohode širom zemlje redovno je uključivao i studente farmacije, šumarstva i poljoprivrede. S njima je proučavao veliki broj planina i rečnih dolina, nakon čega su herbariji postajali bogatiji, a farmakognozijske karte lekovitog i srodnog bilja potpunije. Time je doprinosio ne samo nauci već i opštenarodnoj odbrani. Svojim istraživanjima pokazao je kakve su mogućnosti za korišćenje ogromnog broja raznih vrsta bilja za lečenje i ishranu, što je od velikog značaja u eventualnom ratu.

Postavljanjem nekoliko stotina oglednih stanica na raznim lokacijama, koje su imale različite nadmorske visine, od 2 do 1.800 m širom zemlje, eksperimentalno je odredio najoptimalnije uslove za dobijanje najvećeg i najkvalitetnijeg prinosa lekovitog bilja. Sa svojim saradnicima pokazao je na koji način je moguće plantažno, industrijsko gajenje onog lekovitog bilja za kojim postoji velika potražnja u humanoj medicini. Pritom su naročito dobri rezultati postignuti u gajenju sledećeg lekovitog bilja: *Mentha piperita*, *Pyrethrum cinerariaefolium*, *Valeriana officinalis*, *Althaea officinalis*, *Lavandula vera*, *Lavandula hibrida*, *Coriandrum sativum*, *Foeniculum vulgare*, *Hyssopus officinalis*, *Melissa officinalis* i drugih. (10)

Svojim eksperimentima pokazao je da je moguća aklimatizacija i uvođenje i kod nas nekih kultura lekovitog bilja iz egzotičnih krajeva, koje inače uvozimo za potrebe naše zemlje. Povoljne rezultate u tom pogledu postigao je sa većim brojem uvoznog lekovitog bilja sa Himalaja (*Datura stramonifolia*), Novog Zelanda (*Solanum laciniatum* i *Solanum aviculare*), Kavkaza (*Pyrethrum roseum*), iz Francuske (*Lavandula vera*, *Pyrethrum cinerariaefolium* i *Thymus vulgaris*), iz Ugande, Tanganjike i Kenije (*Pyrethrum cinerariaefolium*), iz tropske Azije (*Ocimum gratissimum*), iz Egipta (*Hyoscyamus mutiens*), iz Španije i Italije (*Thymus vulgaris*), iz Kanade i SAD (*Lobelia div.*) i drugih zemalja (naročito *Mentha div.*). (10)

Značajne rezultate postigao je i gajenjem nekih kultura koje rastu kao divlje bilje, a primenjuju se u industriji lekova i srodnih proizvoda. To su: *Hyssopus officinalis*, *Salvia officinalis*, *Glycyrrhiza glabra*, *Melissa officinalis* i neke druge. (10)

Naročito značajne rezultate po kojima je poznat širom sveta postigao je radom na vezivanju ugroženog erozivnog zemljišta pomoću nekih vrsta lekovitog bilja. Međunarodna organizacija Ujedinjenih nacija za ishranu i agrikulturu u Rimu (FAO — *Food and Agriculture Organization of the United Nations*), usvojila je i preporučila svim zemljama članicama Ujedinjenih Nacija metode koje je prof. dr J. Tucakov primenjivao vezivanjem živog peska na Deliblatskom pesku. (11)

Pritom je radio ne samo na zaštiti samoniklog lekovitog bilja na terenu Deliblatskog i Ramskog peska koje svojim podzemnim organima uspešno vezuje živi pesak, već i na stvaranju čitavih plantaža posebno odabranih i prilagođenih vrsta lekovitog bilja na golim peskovitim površinama. (10, 12) Zbog velikog uspeha koji je postigao na ovom području, prof. dr J. Tucakov je pozivan od vlada mnogih stranih država (Grčke, Izraela, UAR, Rumunije, Poljske, Španije i drugih) da i kod njih ispita mogućnost za sličan rad. (10).

Sarađujući sa KOMNIS-om (Komisija za medicinska naučna istraživanja) za potrebe opštenarodne odbrane, prof. dr J. Tucakov je dao značajan doprinos ispitivanju antibakterijskih sastojaka višeg bilja, naročito onog koje je u etnomedicini i etnofarmaciji vekovima bilo poznato i upotrebljavano.

A k a d e m i k

Iz ogromne i raznolike aktivnosti prof. dr J. Tucakova proistekli su rezultati koji su ga svrstali u red najvećih farmakognosta u nas i svetu. Dobitnik je velikog broja priznanja u zemlji i inostranstvu. Tako je još 1950. godine izabran za člana Matice srpske u Novom Sadu, 1965. godine za inostranog člana Francuske akademije farmacije u Parizu, 1965. godine za počasnog doktora Univerziteta u Klermon-Feranu, 1968. godine za člana Akademije za kosmologiju i dermatologiju u Parizu, 1969. godine dobio je medalju *Lavoisier-a* Univerziteta u Parizu, 1972. godine postao je počasni doživotni član Britanskog farmaceutskog društva u Londonu. Sem toga dobio je i mnoga druga priznanja iz Jugoslavije, Francuske, Belgije, Holandije, Poljske, Italije, Grčke i drugih zemalja. (10)

Najznačajnije priznanje koje je dobio u zemlji predstavlja njegov izbor za člana Srpske akademije nauka i umetnosti i to 1961. godine za dopisnog, a potom 1974. godine za redovnog člana.

Time je postao prvi i do sada jedini farmaceut akademik u nas. Ovo priznanje bilo je zasluženno jer je pripalo najvećem farmaceutu svih vremena koga su jugoslovenski narodi i narodnosti ikada imali.

Samo njegovi radovi objavljeni kod nas i u inostranstvu predstavljaju blago od neprocenjive vrednosti. Do kraja života objavio je oko 250 naučnih radova, pretežno eksperimentalnih i preko 400 stručnih radova, zatim 33 posebne publikacije (knjige, udžbenici, monografije) sa preko 6.000 stranica i radio na preko 130 studiji i elaborata za jugoslovensku i inostranu privredu. (10, 13)

Uredništvo i rad u društvima

Veoma zapažena delatnost prof. dr J. Tucakova bila je u raznim izdavačkim publikacijama stručnih i naučnih udruženja. Bio je jedan od pokretača i predsednik Redakcijskog odbora časopisa »*Arhiv za farmaciju*« koje izdaje Farmaceutsko društvo SR Srbije. Bio je osnivač i glavni urednik publikacije »*Lekovite sirovine — zbornik radova*« koji izdaje Institut za proučavanje lekovitog bilja u Beogradu i član redakcija većeg broja časopisa u zemlji i inostranstvu.

Kao član komisije *Farmakopeje FNRJ (Ph. Jug. II, 1951)* dao je značajan doprinos njenom sređivanju i izradi. Zapažen je i njegov rad u Saveznom zavodu za jugoslovenske standarde lekovitog bilja i etarskog ulja, kao i u Saveznoj Komisiji za Kodeks namirnica i sl. Aktivno je radio u više komisija SANU, u Izvršnom odboru Matice srpske u Novom Sadu, u Pokretu gorana, i drugde.

Izuzetno veliki doprinos dao je na području popularizacije istorije zdravstvene kulture naših naroda i narodnosti, za koju se zalagao do kraja života.

Dr J. Tucakov je jedan od osnivača i član prvog Upravnog odbora i Redakcijskog odbora *Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva*, osnovanog u Beogradu 27. oktobra 1955. godine. (14)

Rad u ovom društvu, koje je 1962. godine preraslo u *Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije*, prof. dr J. Tucakov je smatrao veoma značajnim naučnoistraživačkim radom za nacionalnu kulturu i nauku. U njemu je obavljao čitav niz odgovornih funkcija, od kojih ćemo da spomenemo one najznačajnije. Još 1962. godine marljivo je radio u Komisiji za medicinsku terminologiju, od 1965. godine preuzima ulogu jednog od podpredsednika, a 1972. godine izabran je za predsednika Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije.

Pod rukovodstvom akademika J. Tucakova ovo Društvo je doživelo takve aktivnosti i steklo ugled kakvih do tada nije imalo. Održan je veliki broj zapaženih republičkih, pokrajinskih, nacionalnih i međunarodnih naučnih skupova i izdat veliki broj naučnih publikacija iz oblasti istorije zdravstvene kulture u nas.

Formiranjem *Saveza Naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije* 1978. godine, postao je njegov prvi predsednik na kojoj ga je dužnosti i smrt zatekla.

Umro je u Beogradu 22. septembra 1978. godine.

Beskompromisan borac, ne priznajući bolest i smrt, do poslednjeg daha mislio je na rad. Dan uoči svoje smrti davao je svojim saradnicima poslednja uputstva za rad i radne zadatke

*

Akademik Jovan Tucakov, jedan od velikana jugoslovenske nauke i učitelj brojnih generacija mladih ljudi, naučni vođa velikog broja zaljubljenika u naučnoistraživački rad, publicista svetskog renomea, prosvetitelj i veliki pobornik naše zdravstvene kulture, dokazani rodoljub i kozmopolita, ceo svoj život posvetio je radu.

Svoj rad podredio je čoveku i njegovoj večitoj borbi za zdravlje, o čemu je nadahnuto pisao:

»Kao što je sloboda večita borba za slobodu, tako je i zdravlje večita borba za zdravlje — samo što su se metodi te borbe kroz vekove menjali i usavršavali.

Pobediti bolest, znači osloboditi se straha od smrti.« (15)

U toj borbi tražio je najbolje sredstvo, lek, koji nastaje u još uvek nedovoljno proučenoj biljnoj laboratoriji, čije je mnoge tajne otkrio i saznajnja o njima učinio korisnim ljudskom rodu. Time je dokazao ono što je uvek tvrdio — da se treba vratiti prirodi kad god je to moguće i njenim nepresušnim izvorima zdravlja i života. Tim pre što je čovek tako sazdan da je neraskidivo vezan za prirodu, čije proizvode upotrebljava, prirodnu hranu i u znatnoj meri lekove koje mu ta ista priroda nesebično pruža.

Naukom se nije bavio radi nauke, već da bi njene tekovine učinio pristupačne čoveku i dao mu moćno oružje u njegovoj večitoj borbi protiv bola i bolesti.

Kao čovek širokog obrazovanja i zadivljujuće kulture, cenio je svaki društveno koristan rad, bez obzira ko ga je stvorio ili oplemenio, akademik ili nepismena čobanica, bilo da je nastao u modernom ili nekom već prošlom dobu.

Literatura:

1. *J. Tucakov*: Zdravstveni značaj preventivne upotrebe presnog bilja sa sumpornim organskim jedinjenjima u borbi protiv zaraznih bolesti Šajkaške, Arhiv za farmaciju, XXVI, 5—6, (1976), 483; — 2. *V. Marjanović*: Pola veka s Jovanom Tucakovim, Arhiv za farmaciju, XXVI, 5—6, (1975), 303; 3. Spomenica Farmaceutskog otdeljenja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zagrebu o pedesetoj godišnjici opstanka farmaceutske nastave, Zagreb, 1934, 62; 4. *A. Okoličanji*: Uređenje apotekarske grane u vojsci, Vojnosanitetski glasnik, Knj. I, 1—4, (1930), 281—293; 5. Spomenica

Farmaceutskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Beograd 1955, 51; 6. Ibidem, str. 124—127; 7. *P. Lukić*: Povodom 70-godišnjice akademika profesora dr Jovana Tucakova, Arhiv za farmaciju, XXV, 5—6, (1975), 289—296; 8. *J. Tucakov*: Deset godina rada Instituta za ispitivanje lekovitog bilja NR Srbije u Beogradu, Lekovite sirovine — Zbornik radova, Knj. IV, 1958, 172; 9. *J. Tucakov*: Dvadeset godina rada Instituta za proučavanje lekovitog bilja u Beogradu (1948—1968), Lekovite sirovine — Zbornik radova, Knj. VI, 1968, 101—140; 10. Originalna dokumenta koja se čuvaju u porodici akademika J. Tucakova; — 11. *Ž. Kalinić*: Biološke mere konzervacije zemljišta u borbi protiv erozije i klizanja, Arhiv za farmaciju, XXV, 5—6, (1975), 311—313; — 12. *B. Šajinović i M. Mihajlov*: Jovan Tucakov i Deliblatski pesak, Društvo ekologa Vojvodine, Deliblatski pesak, 1979, 7—14; — 13. Bibliografija radova Jovana Tucakova (rukopis); — 14. *V. Gavrilović*: Dvadeset godina postojanja i rada Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Acta Historica medicinae, pharmaciae et veterinae, XVI, 1, (1976), 5—39; — 15. *J. Tucakov*: Lečenje biljem, Kultura, Beograd, 1971, 9.

LIFE AND WORK OF ACADEMICIAN JOVAN TUCAKOV (24. I 1905 — 22. IX 1978)

Dragan STUPAR

Academician Jovan Tucakov, the greatest Yugoslav and one of the world most prominent pharmacognosist, was born on January 24, 1905, in village Čurug, in vicinity of Novi Sad.

Acad. Tucakov finished the Faculty of Pharmacy at the University of Zagreb in 1928. Soon after he went to France, continuing his studies at the University of Nancy, where he stayed from 1931 to 1934. He returned to Yugoslavia as a specialist in bromatology, the drug control and clinical analysis. He was also awarded PhD in pharmacognosy.

As an army pharmacist, Tucakov lived and worked in Skoplje, Macedonia, where he directed, from 1934 to 1940, the Chemical laboratory at the Military hospital there.

In 1939 acad. Tucakov was elected an assistant professor of pharmacognosia at the recently founded Faculty of Pharmacy. After the World War II, prof. Tucakov returned to the same Faculty, where he pursued an active academic and scholarly work as Director of the Institute for Pharmacognosia until his retirement in 1975. He was promoted to Associate professor in 1950, and to full professorship in 1957.

Prof. Tucakov was a founder of the Institute for Study of aromatic plants, in which he acted as a director for the next twentyfive years.

Prof. Tucakov devoted his entire life to scholarly work and to preparing numerous generations of students. He achieved a very important results in the exploration of medical flora and production of qualitative sorts of aromatic plants with substantially high percentage of aromatic substance. Prof. Tucakov's methods of holding the quick sand in the Deliblato Desert (Banat) and the raising of certain selected sorts of aromatic plants have been accepted by the Food and Agriculture Organization of the United Nations in Rome. The exploitation of these methods was recommended by FAO as well.

During his lifetime, prof. Tucakov published about 250 scholarly, mostly experimental works, made over 400 professional communications and wrote 33 books (monographs, textbooks, etc.). He prepared over 130 elaborates for the Yugoslav and international consumption.

Prof. Tucakov was recipient of numerous Yugoslav and international (French, British, Dutch, Polish, Greek, Italian) awards and citations.

Prof. Tucakov was elected to the Serbian Academy of Arts and Sciences in 1961 as an associate member. In 1974 he was elected a full member.

Prof. Tucakov made a significant contribution in the field of history of the medical and health culture of Yugoslav peoples. He was one of the founders of the Yugoslav Society for History and Medicine, Pharmacy and Veterinary Sciences (1955), which later on became the Yugoslav Scientific Society for History of Health Culture. He was president of the Society from 1972 to 1978.

He died on September 22, 1978.

O PRAVIMA I DUŽNOSTIMA APOTEKARA U POKRAJINSKIM BOLNICAMA DALMACIJE KRAJEM XIX STOLEĆA

Vera S. GAVRILOVIĆ

U pokrajinskim bolnicama Dalmacije — dubrovačkoj, splitskoj, šibenskoj i zadarskoj (Arbanasi), krajem XIX stolecā, kompletnu apotekarsku službu obavljali su magistri farmacije.

O njihovim pravima i dužnostima postoje mnogi arhivski dokumenti. Međutim, prilikom pregleda tamošnjih apoteka pokrajinski apotekar Simonelli primećuje da »Knjige očevidnosti lijekova ne odgovaraju izdanim propisima« (1) i da ih se, ubuduće, apotekari moraju pridržavati.

Tako se u dopisu Zemaljskog odbora Dalmacije u Zadru upućenom Ravnateljstvu pokrajinske bolnice u Dubrovniku (2), između ostalog, preporučuje da apotekar dobije tri knjige, sa posebnom namenom. U jednoj će beležiti posebna spravljanja lekova; u drugoj nabavljene lekove, hirurške predmete i dr., sve što prima narudžbinom od fabrika (sa naznakom kuće); u trećoj će beležiti stvari što ih bude primao od bolničke uprave. U tim knjigama moraju se ubeležiti lekovi i ostale stvari, ne samo iz 1897. već i iz 1896. godine.

Isto tako, od 1. januara 1898. godine uvršteni lekovi i predmeti biće iskazani u priručnoj Iskaznici. To, međutim, ne menja dužnost prenošenja u Imovnik ličnih stvari, na osnovu ranije odluke. (3)

Opozivajući odluku Zemaljskog odbora u Zadru (4) Ravnateljstvu pokrajinske bolnice u Dubrovniku, dostavljene su iskaznice za apotekara Petra Ljubića, da se pridržava novih propisa o lekovima. (sl. 1)

1. Iskaznice A i B počev od januara 1897. apotekar treba da popuni i dostavi direktno apotekaru bolnice Arbanasi kraj Zadra, a ne više Odboru preko Ravnateljstva bolnice. Upisivaće mesečnu potrošnju lekova, uz priložene recepte sa potpisom lekara prvenca bolnice.

2. Opšta iskaznica C treba da se uputi svake godine, krajem decembra, a najdalje do 10. januara sledeće godine, sa oznakom vrste i količine lekova spravljenih tokom godine, dokazujući u posebnom odeljku »lekova i mirođije upotrebljene i odnosnu količinu«.

3. Imovnik pod D treba da se pripremi i dostavi tokom januara svake godine u »trojstrukom primjerku«. Tu su označeni lekovi nabavljeni od pojedinih fabrika, kao i lekovi koje pripremi sam apotekar i to u posebnom odeljku koji označava: predmet, količina lekova preostala od prethodne godine; količina lekova primljena ili pripremljena u toku godine;